

Per un canal Segarra-Garrigues per al segle XXI Convertir un projecte hidràulic en un projecte territorial

Ignasi Aldomà Buixadé¹

*Departament de Geografia i Sociologia
Universitat de Lleida
aldoma@geosoc.udl.es*

Resum

El canal Segarra-Garrigues és a hores d'ara la segona inversió pública més important de Catalunya i és alhora una gran obra de transformació en regadiu, que ha d'abastar 70.000 ha a les comarques de Lleida. El nou canal planteja grans interrogants que mereixen solucions i plantejaments nous. Per això, a través de l'anomenat Manifest de Vallbona s'ha posat sobre la taula un nou tipus de canal que respongui a les necessitats reals de desenvolupament del territori i a les sensibilitats de la nova cultura de l'aigua.

Paraules clau: ordenació territorial, economia de l'aigua, comarques de Lleida, regadiu.

Resumen

El canal Segarra-Garrigues es actualmente la segunda inversión pública más importante de Cataluña i es al mismo tiempo una gran obra de transforma-

1. L'article reflecteix i desenvolupa alhora el contingut de la conferència lliurada en condicions un tant accidentades a la seu de l'Institut d'Estudi Catalans poc abans que el FC Barcelona aconseguís la segona Copa d'Europa.

ción en regadío de 70.000 ha en las comarcas de Lérida. El nuevo canal plantea grandes interrogantes que merecen soluciones y planteamientos nuevos. Por esta razón, a través del Manifiesto de Vallbona se ha puesto sobre la mesa un nuevo tipo de canal que responda a las necesidades reales de desarrollo del territorio y a las sensibilidades de la nueva cultura del agua.

Palabras clave: ordenación territorial, economía del agua, comarcas de Lérida, regadío.

Abstract

The Segarra-Garrigues canal is at this moment the second most important public infrastructure project and at the same time a great transformative force for the over 70000 ha of irrigation in the area of Lleida. However, the new canal presents big challenges that will mean new approaches and solution. The Vallbona manifesto recommends a new type of canal that respond the real needs for territorial development and the new approaches of water use culture.

Keywords: regional planning, water economy, irrigation, Lleida comarques

Un responsable financer, segurament un dels millors coneixedors del projecte del canal Segarra-Garrigues, comentava un dia que la realització de les obres i la culminació de les transformacions d'aquest canal són com un pernil casolà, que s'ha d'anar tallant a poc a poc per a assaborir-lo i acabar-se'l menjant. Era una manera d'expressar la impossibilitat d'entendre, preveure i planejar tot d'un cop una obra que afegeix als temps llargs que de per si caracteritzen qualsevol gran transformació en regadiu, uns punts crítics que són de ben difícil solució i que sembla que només el temps pugui aclarir.

El cas és que només ensopegar amb el primer d'aquests punts crítics, just a l'octubre del 2003 quan només un 7% dels regants feia efectiva la derrama que l'empresa estatal Casega havia acordat amb la Comunitat de Regants del canal Segarra-Garrigues per iniciar les obres, la realització del canal començà a tronollar. En aquells moments es portaven ja algunes assemblees i reunions de regants per activar el projecte, de manera que la manca de suport a la derrama caigué com una gerra d'aigua freda. És en aquest context que alguns dels regants veieren clar que calia canviar algunes coses essencials del projecte per a què pogués efectivament tirar endavant i acabés engrescant algú. Seria a partir d'aquesta inquietud que el dia 29 de maig del 2004 se celebrava a Vallbona de les Monges una assemblea popular que refrendava en un Manifest la proposta de línies programàtiques que havien de fer possible el canal Segarra-Garrigues.

El Manifest de Vallbona no es quedà en un document d'intencions. El nucli actiu de persones que es constituí al seu entorn sentí la necessitat de buscar

una resposta als múltiples interrogants que pesaven sobre el canal i per això s'organitzaren cinc jornades itinerants que es perllongaren entre el dia 22 de gener i el 30 d'abril de 2005.² En la darrera de les jornades, celebrada a la Universitat de Lleida, s'escenificà, per altra part, l'adhesió de sindicats, col·legis professionals, associacions empresarials i culturals i empresaris de manera aïllada a les propostes del Manifest.

En definitiva, des de la seva redacció i aprovació inicial, el Manifest ha rebut un ampli suport de la societat civil lleidatana i ha estat presentat a particulars, associacions, partits i les Administracions responsables. Com acostuma a ser en aquests casos, el Manifest és un document de bones intencions, que deixa la concreció de les propostes per als ens responsables de dur-les endavant. A requeriment dels mateixos interlocutors institucionals s'ha realitzat, però, un esforç suplementari de concreció. És així que a partir del contingut de les jornades recentment editat (Ignasi Aldomà, 2006), un grup de tècnics del col·lectiu constituït entorn al Manifest de Vallbona, elabora el juny de 2005 un document de propostes i alternatives que respon als principals interrogants que planteja el projecte. Potser era tallar massa aviat un pernil que necessita més temps de cura; però resultava al mateix temps un exercici indispensable per encarar la seva realització futura.

Precedents i actualitat del canal Segarra-Garrigues

La reivindicació del canal Segarra-Garrigues pot ser considerada tan vella com la reivindicació del canal d'Urgell. De fet, el traçat del canal actual coincideix en bona part amb els primers projectes de canal d'Urgell del segle XVIII i primeries del XIX, particularment amb el de l'arquitecte Tomàs Soler i Ferrer, les obres del qual s'arribaren a iniciar el 1817 i després s'abandonaren.

Malgrat la construcció del canal principal d'Urgell entre els anys 1959 i 1962 uns 75 metres per davall de la cota inicialment prevista, l'antiga traça del canal continua present en els plànols i propostes posteriors, ara amb el nom de Canal Superior. Aquest Canal Superior es manté de fet en l'univers mental del regadiu dels canals d'Urgell, en la concreció dels quals havia jugat un paper determinant la població de Tàrraga, la qual s'havia quedat finalment enmig del secà, fora de l'àmbit dels regadius de l'Urgell.

Amb la creació de la Confederació de l'Ebre l'any 1926 es concreten els primers plans de regulació del Segre per solucionar l'escassetat d'aigua que pateix

2. La recensió de les Jornades es pot seguir a I. Aldomà (2005). El contingut concret de les jornades inclou: Jornada 1. Quines produccions? Les expectatives dels productes agraris. (22 de gener, les Borges Blanques). Jornada 2. Amb quina aigua? Recursos, aprofitaments i gestió de l'aigua (5 de febrer, a Tàrraga). Jornada 3. Per quins pagesos? L'explotació familiar davant la transformació en regadiu. (19 de febrer, a Agramunt). Jornada 4. En quin territori? Preservació i potenciació del paisatge i el patrimoni rural. (12 de març, a Artesa de Lleida). Jornada 5. Per quina societat? La contribució dels nous regadius al desenvolupament de les Terres de Ponent (30 d'abril, a Lleida).

el canal d'Urgell i es planteja un Canal Superior i una derivació del canal d'Urgell per regar les terres de les Garrigues. Es posen així sobre la taula els dos grans projectes de regadiu al marge esquerre del Segre que acabarien confluint en el projecte recent de Segarra-Garrigues.

En ple franquisme el *Pla d'aprofitament total del riu Segre per als regs de la Segarra i les Garrigues* de 1957 de l'enginyer Antonio López Bustos reprenia les idees anteriors. Casualment apareixia el nom Segarra que més tard es mantindrà en el projecte del canal Segarra-Garrigues, un nom que indueix a una certa confusió, perquè el territori de la comarca de la Segarra afectat és ben petit i el regadiu previst continua incidint bàsicament en l'Urgell.

Qui pren forma inicialment és el canal de les Garrigues Baixes a través d'un projecte signat per l'enginyer Carlos Valmaña que és sotmès a informació pública l'any 1958. A través de diversos recursos presentats per les companyies elèctriques i, en particular, per la Comunitat General de Regants dels canals d'Urgell la realització del canal s'endarreriria. Després, malgrat les resolucions favorables als interessos de la Comunitat del Canal de les Garrigues Baixes creada a l'efecte, l'obra no s'acabaria realitzant.³

Finalment, la construcció de l'embassament de Rialb (402 hm³) entre 1992 i 1999 permet cobrir les demandes complementàries que es plantejaven des dels regadius històrics de l'Urgell i sembla obrir definitivament les portes a la construcció del nou canal. Just després que el canal fos declarat d'utilitat pública per la Llei 40/1994 de pressupostos i inclòs en el Pla hidrològic de la conca de l'Ebre (aprovat pel Reial Decret 1664/1998) el 27 de setembre de 1999 es produïa un fet decisiu; la signatura del Protocol General de col·laboració entre el Ministeri de Medi Ambient i la Generalitat de Catalunya que establia les responsabilitats de la gestió i finançament de les obres del canal Segarra-Garrigues per part de les dues administracions.

La primera obra realitzada és la de l'estació d'impulsió i connexió amb el canal feta per l'Estat a través de l'empresa Casega. Posteriorment les incògnites del finançament provoquen una aturada de l'obra que se supera amb l'aval per part de la Generalitat de Catalunya de les quantitats que havien d'aportar els regants a l'administració central. El Conveni signat entre la Generalitat de Catalunya i Casega (Ministeri de Medi Ambient) l'11 d'octubre de 2006 desencallava finalment la realització de les obres a executar per l'administració central, alhora que aportava canvis substancials en el plantejament del canal que s'encaren en la línia propugnada pel Manifest de Vallbona.⁴

3. Entre els diversos episodis es pot esmentar la darrera resolució de la Direcció General d'Obres Hidràuliques de juliol de 1973 (BOPL de 10 de juliol de 1973) que reconeixia un cabal màxim de 4,614 m³/s a bombar del canal d'Urgell per la Comunitat de Regants entre els mesos d'octubre i març per al reg de 8,945 hectàrees.

4. El Conveni i la seva aprovació per part de l'executiu són publicats en el DOGC número 4763 de 17/11/2006, on es repassen els números més destacats del canal.

Quadre 1

Les característiques generals de l'obra del Canal Segarra-Garrigues

D'acord amb els convenis o protocols subscrits i les actuacions i projectes en marxa, el canal Segarra-Garrigues comprèn una part a càrrec de l'Estat, que l'executa a través de l'empresa CASEGA, i que inclou les infraestructures anomenades "Obres de Regulació i transport", que són:

- L'estació de bombament de Rialb, ja executada (febrer 2005) i que permet pujar l'aigua des de la meitat de la presa fins a la sortida del canal.
- Els 84,7 km de canal principal, que surt de la cota 416,5 m i acaba a la 383,7 m per vessar a l'embassament de l'Albagés.
- L'embassament de l'Albagés, d'uns 80 hm³, que se situa sobre el riu Set, més amunt de l'Albagés.
- El Protocol signat entre el Ministeri i la Generalitat inclou també la connexió del canal d'enllaç amb el canal d'Urgell del qual no es parla amb posterioritat.

La Generalitat de Catalunya té al seu càrrec i executa a través de l'empresa pública REGSEGA les següents infraestructures:

- Obres de la Xarxa de Distribució, que ha de portar l'aigua des de les diferents preses de reg distribuïdes al llarg del traçat del canal fins a peu de finca, on l'usuari ha d'executar la xarxa de reg interna.
- Les obres de Concentració Parcel·laria, que s'apliquen a l'àmbit de l'anomenat reg de transformació. Es regeixen per la Llei de Reforma y Desarrollo Agrario de 1973 i van a càrrec de la Generalitat de Catalunya en un 100%.
- També és responsable la Generalitat de Catalunya de les elevacions a fer des del riu Segre per al regadiu de la part de les Garrigues.

Font: Protocolo general de colaboración entre el Ministerio de Medio Ambiente y la Generalitat de Catalunya para la construcción y explotación del proyecto de puesta en regadío del Segarra-Garrigues, Madrid, 27 de noviembre de 1999. Proser SA, Imacs SL, Proyecto del regadío y de la concentración parcelaria del Segarra-Garrigues, maig 2002, DARP-Regsa.

Amb quina aigua? Adaptar-se a una situació d'escassetat

Tampoc no es pot ignorar que determinats col·lectius qüestionen la realització del canal Segarra-Garrigues amb un argument complementari de pes: si s'ha parat el transvasament de l'Ebre cap al llevant peninsular en raó de l'afectació del delta i els ecosistemes de la conca de l'Ebre, les mateixes raons posen en dubte els projectes de transformació en regadiu a la mateixa conca previstos a l'annex 2 del Plan Hidrológico Nacional.

Les expectatives s'han centrat en els cabals i la dotació que hi haurà per al regadiu. Les xifres que es manegen com a disponibilitats per al canal serien en resum les del quadre 2 adjunt. Les necessitats fixades per al reg van molt més enllà de les dotacions reconegudes per l'autoritat de la conca, la Confederació

Hidrogràfica de l'Ebre (CHE); però, tot i que pugui semblar paradoxal, això no significa que l'obra s'hagi de replantejar o aturar.⁵

- La resolució del president de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE, 18 juny 2001), que estableix *l'assignació de recursos* de l'embassament de Rialb representa la referència més clara. Per al canal Segarra-Garrigues toquen inicialment 100 hm³ i un total de 225 hm³ que s'assolirien després de la construcció de l'embassament de l'Albagés i de l'harmonització de la Noguera Pallaresa. La mateixa resolució estableix ja la *reserva* dels primers 100 hm³ per als regadius dominats pel canal Segarra-Garrigues, amb un termini de 10 anys per tramitar la concessió corresponent.
- D'acord amb el Projecte de regadiu que es vol tirar endavant cal arribar al subministrament de 342 hm³ per aconseguir les dotacions de 6.500 m³/ha i 1.500 m³/ha que es fixen respectivament per al regadiu de 47.110 hectàrees de *transformació* (306,2 hm³), i de 23.040 hectàrees de *suport* (35,8 hm³) previstes en el projecte de regadiu.
- Per cobrir les necessitats anteriors hi ha 48 hm³ complementaris que no se sap massa d'on han de sortir. Teòricament provindrien dels excedents de Rialb després de compensar els regadius del canal d'Urgell amb aigües de la Noguera Pallaresa, però no és això el que preveuen els informes i reserves fets des de la CHE. A més a més hi ha els 69 hm³ que s'han de bombar del curs baix del riu Segre que teòricament haurien de venir de la Noguera Pallaresa i sobre els quals els documents de la CHE no diuen res i dels quals la Comunitat de Regants expectant ha demanat la concessió.⁶

Que les necessitats reconegudes per l'organisme de conca no satisfacin les necessitats del nou canal no importa massa; tal com procedeix habitualment l'autoritat hidràulica (L.Díaz, 2002), només cal eixamplar sobre el paper el recurs i tots contents. Clar que això no soluciona la disponibilitat real d'aigua futura del canal Segarra-Garrigues. La disponibilitat real dels recursos assignats

5. En general es podria dir que els projectes i sol·licituds vistos o tramitats des dels òrgans afins al canal Segarra-Garrigues acaben convergint en les xifres de necessitats hidràuliques que s'especifiquen. Davant d'aquestes necessitats l'organisme competent que és la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre pot senzillament no arribar a cap concessió en ferm, sobretot quan el recurs a administrar és escàs, i deixar fer mentre no hi hagi una oposició ferma a l'aprofitament. De fet la distribució de l'aigua de Rialb es troba encara en litigi i tal com reporta la premsa les companyies elèctriques i les diferents Comunitats de Regants han d'arribar a un acord amb l'administració sobre la distribució de cabals i les compensacions a fer (diari Segre, 5/4/2005).

6. En el Butlletí Oficial de la Província de Lleida de 6 de gener de 2005 la Confederació Hidrogràfica donava compte de la sol·licitud de concessió de 69 hm³ per alimentar des de dos estacions de bombament (Albatàrrec i Seròs) set embassaments reguladors a partir dels quals s'han de regar 12.000 ha de la part sud del canal. En canvi, no hi ha constància pública per part de l'organisme hidràulic de cap sol·licitud de 173 hm³ (125 hm³ de la 2a fase de Rialb més els 48 hm³ que no se sap massa d'on han de venir) en consonància amb el Projecte de concessió del sistema Segarra-Garrigues, tercera fase, 173 hm³ aprovat per la Junta General de la Comunitat de Regants expectant el 22 de maig de 2006.

Quadre 2

Dotació calculada per abastar el conjunt de la demanda del canal Segarra-Garrigues

Dotació	hm ³	Procedència i característiques
Reserva de cabals de l'embassament de Rialb	225	Es troben assegurats, de moment, els 100 hm ³ de la primera fase (CHE, 18 de juny de 2001).
Dotació complementària amb sobrers Rialb	48	Dotació hipotètica pendent d'uns teòrics excedents de regulació o de la substitució de 40 hm ³ del Segre per la Noguera Pallaresa al canal d'Urgell
Dotació a bombar directament del Segre (Garrigues Baixes)	69	Sol·licitud feta per la Comunitat de Regants SG (Anunci BOP, 6 gener 2005). Serviria per la transformació inicial i topa amb drets històrics.
Total dotació prevista pel canal	342	Dotació necessària per assolir la demanda prevista en el projecte

Font: documents esmentats en el mateix quadre o també resposta del Conseller d'Agricultura, Ramaderia i Pesca a la sessió informativa sectorial del Parlament de Catalunya (Diari de Sessions, 7/6/2001). La previsió de la demanda preveu dues fases fins no s'arriba a la demanda total prevista que s'expliquen en el quadre 3. Altres parlen de tres fases esperant s'arribi al total de necessitats calculades.

nats és relativament baixa i, segons el model de previsions utilitzat en el seu dia per la CHE, 2 de cada 10 anys l'aportació del Segre és inferior a la demanda (el model partia d'un consum de 218 hm³ anuals, inferior al que es preveu). A més, en els mesos de màxima demanda aquestes xifres empitjoren tal com demostren els estudis de garanties. Cara al futur, per altra part, es plantegen interrogants tant o més preocupants.⁷

- La previsió d'efectuar reserves addicionals en la capacitat de l'embassament de Rialb per tal de laminar avingudes podrien fer baixar la disponibilitat real dels recursos previstos.
- L'assignació que el Pla Hidrològic de la Conca fa dels cabals ecològics pot veure's modificada a l'alça d'acord amb les interpretacions que s'obren a través de les Directiva 2000/60/CE Marc de l'Aigua o altres legislacions mediambientals.

7. Manel Pascual resumeix les dades més rellevants del balanç de demandes-recursos en el seu article sobre *Els recursos hídrics de les planes de Lleida i les disponibilitats del canal Segarra-Garrigues* (I. Aldomà, 2006). Els càlculs procedeixen del model establert per la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre i recollit en el *Plan hidrológico de la cuenca del Ebro* (BOE 16/9/1999). No hi ha una reflexió específica sobre l'evolució dels recursos hídrics a la conca del riu Segre, però els arguments han estat exposats i debatuts a propòsit del riu Ebre, arrel del recent Pla Hidrològic Nacional (Pedro Arrojo, 2001).

- El cabal mitjà del Segre sobre el qual s'efectuen les assignacions es pot veure sensiblement modificat a la baixa d'acord amb les previsions que es fan sobre el canvi climàtic.
- A banda dels possibles efectes del canvi climàtic, pot estar actuant ja una tendència a la baixa de la disponibilitat del recurs motivada per canvis en la part superior de la conca que no són tinguts en compte en els estudis consultats; la implantació de nous regadius a la part de l'Alt Urgell i a l'entorn d'Oliana com a compensació de Rialp, l'augment del consum d'aigua aparellat al creixement urbà de la Cerdanya, Andorra i l'Urgellet o els efectes sobre les escorrenties de l'augment de la superfície arbrada a muntanya.

Tot plegat dibuixaria un horitzó en el qual no solament s'accentuaria l'escassetat dels recursos hídrics disponibles per al canal Segarra-Garrigues, sinó que la disponibilitat de recursos per als regadius del canal Segarra-Garrigues pot veure's subjecta a les demandes tercers. El nou canal es troba amb un operador previ que és la Comunitat General de Regants del canal d'Urgell, i algú s'ha imaginat què pot passar en un any en què aquesta darrera ja té dificultats per cobrir les pròpies necessitats, sense anar més lluny els anys 2005 i 2006? Obligarà l'autoritat hidràulica a compartir fraternalment els recursos entre les dues Comunitats o hi haurà prioritats?

S'obre, doncs, unes perspectives de conflictes que poden ser particularment greus i difícils de resoldre, atesa l'escassetat del recurs. Els diferents actors en joc ja han ensenyat les seves cartes en les al·legacions a la distribució de cabals de Rialb (Resolució CHE de 18 de juny de 2001) i amb la interposició posterior de recursos als expedients de concessió.

- La Comunitat General de Regants dels Canals d'Urgell pledeja per la distribució dels recursos de Rialb i vol fer valer la seva preferència històrica en l'ús de l'aigua del Segre, malgrat que els seus consums puguin semblar clarament excessius. Una resolució de la Direcció General d'Obres Hidràuliques del Ministeri li concedia l'assignació addicional de 40 hm³ de Rialb en concepte d'unes 4.000 hectàrees de nous regadius, a banda de confirmar-li els 492 hm³ que deriva del riu Segre. Però no per això la Comunitat General deixa d'estar intranquil·la per les concessions que es puguin fer al Segarra-Garrigues.⁸
- Un actor més singular és la històrica Comunitat de Regants de les Garrigues Baixes, que reclama encara drets històrics sobre l'aigua, tot i que les últimes resolucions assenyalen la seva integració forçosa a l'àmbit del Segarra-

8. En realitat els canals Principal i Auxiliar d'Urgell consumeixen a l'entorn dels 750 hm³ en anys amb bona disponibilitat (743 hm³ el 2003 i 764 hm³ el 2004), mentre la concessió que reconeix la Resolució de la Direcció General d'Obres Hidràuliques de l'antic Ministeri d'Obres Públiques i Transports (MOPT, 2/9/1991) és d'un total de 630 hm³, fet que justifica qualsevol inquietud.

Quadre 3

Previsió de distribució de cabals regulats per l'embassament de Rialb segons la CHE

	Fase inicial (hm ³)	Fase final (hm ³)
Canal d'Urgell. Regs actuals adscrits a Rialb	492,0	423,0
Canal d'Urgell. Nou regadius pendents de definició	40,0	40,0
Canal Segarra-Garrigues	100,0	225,0
Regs de compensació de Rialb	18,0	18,0
Abastaments a municipis	16,0	16,0
Cabals Ambientals	114,0	114,0
Demanda total riu Segre a Rialb	780,0	836,0
Part dels regadius de l'Urgell adscrita a recursos del Noguera Pallaresa	138,0	207,0

Font: resolució del president de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (18 juny 2001). La fase final es produeix un cop harmonitzada la Noguera Pallaresa (el canal principal d'Urgell pren aigua d'aquest riu i cedeix la part corresponent del Segre al canal Segarra-Garrigues) i construït l'embassament de L'Albagés, amb la qual es disposa d'un 80% de l'aportació en règim natural del riu Segre.

Garrigues. La Comunitat de Regants de les Garrigues Baixes, jurídicament encara activa, pagà en el seu dia una part del revestiment del Canal Auxiliar d'Urgell, que havia de servir per a l'hipotètic canal i demana lògicament alguna compensació.

- Les companyies elèctriques s'oposen sistemàticament a nous regadius que limiten les seves capacitats de producció energètica. En particular, de produir-se l'harmonització del riu Noguera Pallaresa, el riu més explotat hidroelèctricament i el menys aprofitat per consums agrícoles o domèstics, aquesta implicarà la compensació a Fecsa-Endesa per l'aigua que es deixa de turbinar. Però la mateixa resolució la CHE (18/06/2001) inclou recomanacions en el sentit de compensar fins un màxim de 80 hm³ anuals que es deixen de turbinar al riu Segre.
- La mateixa resolució CEE preveu 16 hm³ per a millora de l'abastament a poblacions i indústries de les comarques de l'Urgell i Segarra Garrigues. Aquestes comarques no tenen encara ben resolt el consum de boca i les Mancomunitats i els mateixos ajuntaments pugnen per a garantir-se un recurs de qualitat. Només el Consell Comarcal de la Segarra, que representa una part de la zona, havia demanat ja un equivalent d'uns 30 hm³ sumant usos ramaders, domèstics i industrials.
- Sense que hagi un grup d'usuaris designable, per bé que els grups ecologistes n'assumeixin la defensa, no es pot deixar d'esmentar la necessitat de cabals ecològics que s'han de mantenir en el riu. Se'n calculen 114 hm³; però aquests són el fruit d'un càlcul rígid que pot variar substancial amb l'evolució del concepte de cabal ecològic.

L'aigua ha estat un recurrent històric per moure les passions populars, i potser per aquest motiu les demandes d'aigua que es fan en nom de la redempció dels secans tenen una expressió un pèl esquizofrènica, a la qual es presenten amb tota la intenció els mitjans de comunicació local; en els anys de més sequera, que és precisament quan es posa de relleu que no hi ha aigua per tots, és quan més es fan sentir les demandes de més aigua i nous regs. I aquest és el cas, sense anar més lluny, de l'any 2005, quan les comunitats de regants situades al marge esquerra del canal d'Urgell es veuen privades del reg de primavera, i del 2006, quan els regadius de l'Urgell tornen a viure les limitacions de les quals semblaven haver sortit amb l'acabament de l'embassament de Rialb.⁹

Més enllà de les exaltacions socials fàcils, les disponibilitats d'aigua a la conca del Segre indiquen bastant clarament que no es poden crear nous recursos hidràulics del "no res", sinó que cal aprofitar millor els existents. Per a què el canal Segarra-Garrigues disposi d'un mínim d'aigua caldrà fer un gran esforç de racionalitat en l'aprofitament del riu Segre i de l'aigua de la pròpia conca. Les línies d'actuació es resumeixen en el quadre adjunt i se'n pot destacar especialment:

- No es pot oblidar que l'aigua precipitada als secans ponentins representa una mitjana força variable de sud a nord, de l'entorn de 4.000 m³/ha i any i que l'aigua precipitada alimenta aqüífers importants (les calcàries de Guissona o els aqüífers de l'Ondara, Corb i altres rius) situats en el territori regable els quals han estat aprofitats històricament i que no es poden menystenir. En aquest sentit per què no estudiar les possibilitats dels abastaments i regs tradicionals situats en les valls dels rius Sió, Ondara i Corb i veure com s'incorporen a les noves xarxes de subministrament?
- L'estalvi d'aigua en els regadius consolidats s'ha de convertir a la llarga en la font de recursos més important. Per exemple, el canal d'Urgell, utilitza 630 hm³/any per regar una superfície aproximada de 70.000 ha, resultant una dotació mitjana de 9.000 m³/ha/any. És de preveure que a mig i llarg termini la modernització del regadiu existent permeti reduir aquesta dotació i així es puguin compartir els recursos amb el canal Segarra-Garrigues i el conjunt de les necessitats de les planes de Lleida. Aquests plantejaments enllaçarien amb la necessitat de donar prioritat a les inversions en millora dels antics regadius que es fa des dels teòrics afins a l'Associació Nova Cultura de l'Aigua, tot i que a l'hora de la veri-

9. En aquestes circumstàncies, de fet, mai no s'accepta que el recurs és escàs, sinó que els regants apunten cap a les companyies elèctriques que volen turbinar un cabal estable d'aigua o contra l'administració (Confederació Hidrogràfica) que desembassa massa aigua dels pantans, com a responsables de les restriccions estiuenques.

tat el desplegament dels Plans de Modernització dels regadius històrics no es presenta pas fàcil.¹⁰

- Una altra qüestió a abordar és la de la millora de la qualitat de l'aigua, que esdevé indissociable de la disponibilitat quantitativa d'aigua en un context de reaprofitaments com el de l'àrea de l'Urgell i tota la conca. Quan tots els indicadors de qualitat de l'aigua comencen a donen senyals d'alarma i quan els nous regadius fan preveure l'accentuació del problema, res no es tradueix encara en les agendes oficials.¹¹

Com gestionar l'aigua? Organització flexible per a un recurs escàs

En un context en el qual la dotació d'aigua prevista per al canal Segarra Garrigues es troba pendent de múltiples imponderables, el canal ja no es pot concebre dins l'esquema clàssic d'un recurs infinit destinat a satisfer la demanda. La gestió del canal Segarra-Garrigues ha d'encarar els problemes de la distribució d'un recurs escàs i per això esdevé imprescindible l'experiència dels indrets acostumats a tractar amb l'escassetat pel que fa als usos i els mercats de l'aigua. Són les reflexions que s'han fet des del que s'anomena Nova Cultura de l'aigua per oposició a la concepció hidraulista heretada de Joaquín Costa o també, dit d'una altra manera, el que l'economista José Manuel Naredo qualifica de pas d'una política hidràulica de l'aigua, que només es preocupa per les obres hidràuliques, a una política econòmica de l'aigua que es preocupa per la gestió global del recurs (P. Arrojo, 2004 i J.M. Castillo, 2002):

- La gestió de l'aigua ja no pot tendir cap a l'esgotament del recurs; *no s'ha de perdre ni una gota d'aigua al mar* pensen encara molts regants o usuaris. Al contrari, la salut de tot el cicle de l'aigua és l'única garantia que el regadiu i l'extracció dels rius continuï sent possible.
- La manera més eficient de gestionar un recurs escàs és començar-lo a pagar al seu veritable cost. El fet que fins a l'actualitat l'aigua hagi sigut un recurs quasi gratuït i subvencionat fa que no hi hagi cap interès en el seu estalvi i millor gestió.

10. Les argumentacions al respecte que aprofundeix Javier Fernández Comuñas en la seva tesi (J. Fernández i P. Arrojo, 2000) resulten força favorables en la comparació dels costos i beneficis dels nous regadius dels Monegros amb la modernització del canal de Catalunya i Aragó, però resulten més incertes, per exemple, en la comparació del canal d'Urgell i el Segarra-Garrigues. El Pla Director de Modernització de la zona regable dels canals d'Urgell (Imacs SL, 2006) avalua en més de 6.000 € per ha la inversió necessària per modernitzar l'Urgell, una quantitat que s'aproxima als costos dels nous regadius del Segarra-Garrigues, això a banda d'altres dificultats.

11. La contaminació per nitrats i altres minerals com cianur derivada de l'agricultura i la sobreexplotació dels aqüífers fa que la tardor del 2006 els ajuntaments de la Segarra ja no es puguin abastar dels seus aqüífers i hagin de recórrer al subministrament d'aigua amb camions cisterna. Mentre, els índex de contaminació per nitrats i altres minerals al riu Segre estant assolint ja a hores d'ara els límits assumibles per a l'aprofitament per a consum de boca (I.Aldomà, 2005).

Quadre 4

Línies d'una proposta per a reduir la pressió sobre el consum i compartir l'aigua

Objectius	Línies d'actuació	Resultats complementaris
Limitar la captació de cabals del riu Segre	Aprofitar uns 70 hm ³ sobrants amb la modernització de l'Urgell. Estudiar les necessitats reals de 40 hm ³ suplementaris de Rialb per part dels canals d'Urgell. Incidir en l'augment d'aprofitament de la Noguera Pallaresa (en part ja previst).	Reduir l'efecte negatiu sobre el cabal ecològic del riu Segre. Reduir els efectes del regadiu sobre la contaminació de les aigües fluvials. Assegurar dotacions complementàries per als usos domèstics, industrials i de serveis del territori.
Fusionar les dotacions i l'explotació del canal d'Urgell i el Segarra-Garrigues	Gestió integral de les aigües d'unes mateixes subconques (subàlvies, reaprofitaments, control vessaments i contaminació). Activar el pla de modernització dels regadius de l'Urgell. Aprofitar el canal Segarra-Garrigues per a la modernització de l'Urgell (interconnexions, pantans, pressió).	Fer possible la correcta distribució dels aprofitaments de la Noguera Pallaresa i el Segre. Aconseguir un estalvi general de la inversió inicial i les despeses de manteniment.
Millora qualitativa de la gestió del cicle de l'aigua	Control qualitatiu i quantitatiu de les aigües subàlvies i de les d'escorreguda, així com del seu aprofitament (gestió integral del cicle). Repercussió en els preus de l'aigua de l'estat de l'aigua consumida així com de l'aigua vessada. Implantació de sistemes de sanejament de les aigües de regadiu i altres mesures de millora ambiental. Foment de les pràctiques agrícoles menys contaminants.	Millora quantitativa i qualitativa dels recursos disponibles. Reduir les repercussions ambientals negatives que irremediablement es produiran a les parts baixes de les conques del Segre i l'Ebre.

Font: elaboració pròpia.

Per tot plegat les administracions han d'afavorir una política d'estalvi i tot un conjunt de mesures que a hores d'ara disposen d'un marc normatiu que comença a donar un cert marge de joc, com pot ser ala legislació estatal, el Reial Decret Legislatiu 1/2001, o la Directiva 2000/60/CE del Parlament i del Consell de la Unió Europea, que va una mica més per endavant i que s'haurà de traduir encara en més canvis a nivell local. No està de més recordar, com a contribució a la reflexió que aquí es planteja, els objectius que fixa la Directiva; a) prevenció, protecció i millora dels ecosistemes aquàtics i els ecosistemes direc-

tament dependents de l'aigua; b) promoure un ús sostenible de l'aigua; c) reducció progressiva i en el seu cas interrupció de determinades substàncies contaminants; d) reducció progressiva de la contaminació de les aigües subterrànies, i e) reduir els efectes de les inundacions i la sequera. Pel que fa al sistema Segarra-Garrigues això es traduiria de manera destacada en:

- La utilització de les aigües del canal Segarra-Garrigues s'ha de concebre en el context general del cicle de l'aigua a la zona irrigable. Aquesta compta amb sistemes propis d'aprofitament i reserves naturals importants com els aqüífers de Guissona i els dels rius Sió, Ondara i Corb, sobre les quals no es fa cap tipus de previsió en el projecte i que mereixen unes millores de gestió substantives.
- De fet, avui dia a la zona a irrigar els aprofitaments domèstics, industrials i agraris ja combinen l'explotació de les aigües subvàlvies amb les aigües captades a l'exterior (bombaments del canal d'Urgell), de manera que caldrà integrar aquests vells aprofitaments en els nous. No solament, doncs, la gestió de tot el cicle de l'aigua esdevé la sortida natural i més lògica, sinó que els usos agrícoles s'han de contemplar dins el conjunt dels usos i la Comunitat de Regants *expectant* actual no pot ser l'únic actor futur de la gestió.
- Segurament cal partir d'una dotació d'aigua de referència que serveixi per modular les infraestructures i per a què els usuaris puguin fer les seves previsions socioeconòmiques. Però els 6500 m³/ha del regadiu de transformació i els 1.500 m³/ha del regadiu de suport que contempla el projecte actual no representen cap garantia real, ni constitueixen cap dret adquirit, perquè ningú pot assegurar que aquestes dotacions existeixin i perquè l'aigua constitueix un bé públic.
- En aquest sentit, el consum d'aigua del canal Segarra-Garrigues no vindrà determinat pels drets, sinó per les expectatives de benefici de cada usuari, les quals vindran condicionades per un preu de l'aigua que es presenta d'entrada elevat. Es parteix d'un preu d'uns 0,12 € (preus 2004 avaluats en el quadre adjunt) i a aquest caldrà de ben segur afegir el que derivi de tenir en compte les prioritats d'usos, els costos energètics, d'internalització de la contaminació i del consum d'un recurs escàs que, es vulgui o no, repercutiran en els usuaris futurs de l'aigua.
- La titularitat de l'aigua no pot ser sinó pública, mentre la gestió pot ser duta a terme per un organisme representatiu dels usuaris com pot ser la Comunitat d'Usuaris que es preveu en la Llei d'Aigües. És dins aquest organisme que han de trobar-se representats les comunitats de regants i altres usuaris. Aquesta és la via que respon al pas del concepte de beneficiaris al d'usuaris, usuaris de diferents classes i amb tarifes diferents (d'ús agrari, industrial, ramader, de boca, etc.).
- D'acord amb l'esquema general de distribució dels recursos i les responsabilitats, la infraestructura de servei general (canal principal, embassament de l'Albagès, infraestructures generals de control del recurs) pot ser de titulari-

tat i gestió públiques, mentre les infraestructures per a servei dels regadius, els consums domèstics o altres escau que siguin de les respectives organitzacions d'usuaris. I el finançament de la inversió inicial ha d'encaixar en aquest marc.¹²

- La gestió i distribució de l'aigua entre els diferents usuaris no és feina fàcil i per això caldrà possiblement una implicació més directa de l'administració. Caldrà segurament un organisme públic que contribueixi a la gestió integral de l'aigua del canal Segarra-Garrigues.

Quadre 5

Estimació del cost del metre cúbic d'aigua en el projecte actual de canal de regadiu

Concepte	Euros 2004
Cànon de Rialb (Dades any 2004)	0,0251
Estimació de les compensacions per l'harmonització de la N. Pallaresa (Fecsa-Endesa)	0,0120
Estimació del cost d'explotació de les Obres de Regulació i Transport (Casega)	0,0150
Tarifa d'explotació ASG segons l'adjudicació efectuada	0,0653
Total Cost estimat de l'aigua per m³	0,1174

Font: elaboració pròpia a partir de les fonts de referència.

Quadre 6

Línies d'orientació per a la gestió del canal

Objectius	Línies d'actuació	Resultats complementaris
Garantir el caràcter públic i la finalitat social de l'obra.	Xarxa en alta (canal i grans embassaments) de propietat i gestió públiques. Separació de xarxes secundàries entre els diferents tipus d'usuaris amb la seva pròpia contribució a la inversió i les pròpies tarifes de gestió i manteniment de l'obra.	Reduir la càrrega econòmica que pesa sobre els pagesos, tant en relació a la inversió com en relació als costos corrents.
Participació associativa i capacitat control	Gestió de tot el sistema a través d'una Comunitat General d'Usuaris, sota el paraigües de la qual se situen les Comunitats de Regants. Revisió dels acords de la Comunitat General de Regants expectant del Canal Segarra-Garrigues.	Possibilitat de reduir els costos de la infraestructura.

Font: elaboració pròpia.

12. De fet, el Conveni subscrit entre la Generalitat de Catalunya i Casega l'11 d'octubre de 2006 obre les portes a que l'explotació de la infraestructura principal que executa l'administració central sigui assumida per la Generalitat de Catalunya, però no conclou res al respecte.

Aigua per a què? Per al benestar de tots els habitants del secà

En un moment que el sector agrari pateix una crisi estructural profunda el primer que es planteja és el sentit de les grans inversions de la política de regadius en el sector. El soroll mediàtic pot donar la impressió que els pagesos es deixen pel regadiu, però la realitat és que molt pocs dels hipotètics beneficiaris estan disposats a assumir els riscos d'una inversió en la matèria. Per a la realització del canal Segarra-Garrigues les implicacions del fet són de primera magnitud:

- De bones a primeres és la realització del canal la que entra en crisi perquè els regants no poden o no volen afrontar el finançament de la part corresponent de la inversió.
- En segon terme, si la consolidació i el benestar de la població avui resident en els pobles de secà és la millor justificació que podria tenir una inversió pública tan gran com la del canal, la millor manera de desenvolupar aquestes poblacions tampoc no passa pas per l'agricultura de regadiu.

En aquest context es fa inevitable obrir l'horitzó d'aigua únicament per a regadiu que conté el projecte inicial de canal, i aquesta obertura respon també a l'aplicació d'un cert sentit comú i de l'experiència històrica per afrontar les implicacions d'un projecte de la magnitud del canal Segarra-Garrigues.¹³

- La mateixa aigua que serveix per al regadiu forma part d'un cicle més general en el qual es generen medis (embassaments, canals, desguassos, sorgències...) que permeten una gran diversitat d'usos i que tenen un potencial d'aprofitament econòmic oblidat en el projecte.
- El desenvolupament econòmic i social del territori depèn ja poc de l'agricultura, i cal tenir present que l'aigua resulta un element de primera necessitat tant per a consums domèstics i urbans, com per a determinats processos industrials de gran interès per al desenvolupament local.
- Ni el projecte de transformació en regadiu, ni l'avaluació d'impacte ambiental tenen en compte que els secans a irrigar contenen un patrimoni cultural i ambiental notable i únic amb un gran potencial econòmic de futur, tant com a base d'unes produccions agrícoles de qualitat (olivera i vinya amb denominació d'origen i marques reconegudes), com per desenvolupar activitats turístiques i de serveis afins amb una gran capacitat de creixement.

13. Ha estat interessant constatar en les discussions amb els representants del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, que són els responsables principals de l'obra, com aquests es plantegen el projecte amb la mentalitat d'una més de les petites transformacions en regadiu que actualment es duen a terme arreu del país. Els hi podria ser de gran servei veure com fins i tot les grans obres passades concebudes per al regadiu, el mateix canal d'Urgell, han significat la possibilitat d'aprofitaments energètics, implantacions industrials, subministraments urbans i altres usos de l'aigua que a hores d'ara tenen una incidència econòmica i social probablement més important que la de l'agricultura de regadiu.

- Malauradament, l'avaluació d'impacte ambiental no ha partit de la directiva 2001/42/CE que integra les consideracions ambientals des del primer moment de la planificació, i ara s'han de posar pegats a posteriori.
- Vulguis o no, l'àrea a transformar pel canal disposa ja de notables valors patrimonials, d'unes determinades dinàmiques econòmiques locals i d'una determinada estructura urbana, en les quals s'ha d'inserir el projecte de canal per obtenir els objectius de progrés desitjables i la seva màxima rendibilitat.

Quadre 7 Magnituds demogràfiques i ocupació agrària a la zona abastada pel canal

	Municipis	Població municipal 2001	Creixement demogràfic 1975=100	Ocupats agraris 2001	
				Nombre absolut	% total ocupats
Municipis que ja reguen part del terme	11	16.632	92,8	1.900	28,4
Passaran de secà a reg de transformació	25	24.717	101,5	1.509	14,1
Passaran de secà a reg de suport	12	5.167	82,4	581	28,8
Municipis amb poca incidència	12	9.161	88,4	940	24,9
Ciutats de l'àrea regable	7	152.011	112,9	3.236	4,8
Municipis no afectats pel canal	82	92.998	102,1	8.214	20,5
Total comarques de Lleida	149	300.686	105,6	16.380	12,6

Font: censos de població. Entre les ciutats de l'àrea regable afectades hi ha el municipi de Lleida, per bé que la seva afectació sigui minúscula.

En un context històric en el qual els guanys de productivitat en el sector agrari repercuteixen escassament en l'ocupació i les rendes del sector i en el qual l'activitat agrària representa una part petita de la riquesa i de l'ocupació, l'ús de l'aigua ha de tenir molt en compte les expectatives generals del territori i dels seus habitants. Una reflexió que parteixi ja no del regadiu, sinó de les possibilitats que aportaria l'aigua a una part de la Noguera i el Segrià i a una part majoritària de l'Urgell, la Segarra i les Garrigues descobreix, a mica que s'ho imagini, tot un horitzó nou de possibilitats econòmiques i socials que entronquen també amb necessitats i demandes que a hores d'ara han estat poc explicitades.

- Tot i que l'abastament domèstic de les poblacions de la Segarra, l'Urgell i les Garrigues pugui ser un projecte diferent al del canal Segarra-Garrigues, la construcció de dues "canonades" en paral·lel fent el mateix recorregut no sembla la millor opció d'aprofitament d'una aigua que surt del mateix embassament de Rialb. Aquesta opció apareix, finalment, explícitament

assumida en l'acord de Govern 178/2006 de 24 d'octubre (DOGC núm. 4763 de 17/11/2006).

- A banda de la major o menor vinculació del subministrament domèstic actual amb el canal, aquest és la gran reserva futura d'aquestes demandes i haurà de satisfer, també, demandes per a usos ramaders, industrials o de serveis, les quals són tant o més importants per al desenvolupament econòmic i social que la mateixa agricultura.
- En la mesura que l'activitat industrial juga un paper preeminent en el desenvolupament de les poblacions principals de l'àrea irrigable, com Guissona, Tàrrega, Cervera, Agramunt o les Borges Blanques, resulta primordial cobrir les necessitats d'aigua actuals i futures de les seves indústries i la seva gent.
- Si el canal d'Urgell representà l'oportunitat d'aparició d'una nova centralitat urbana a l'entorn de Mollerussa, el canal Segarra-Garrigues representa l'oportunitat de projectar el potencial urbà de l'àrea Tàrrega-Cervera-Agramunt-Guissona com la gran anella de connexió entre la Catalunya metropolitana i la Catalunya interior.
- A banda de representar un reforçament de la centralitat de Lleida ciutat, l'aigua ha de permetre també cobrir les necessitats d'una centralitat industrial i urbana que serveixi de reequilibri a la part sud de les Garrigues, una centralitat repetidament prevista i enunciada per l'Administració en instruments com el Pla Territorial General de Catalunya o el Pla Territorial de Ponent.

Una de les conseqüències majors d'aquesta nova visió és que l'ús de l'aigua ja no queda clos a la taca regada del projecte, sinó que s'estén i beneficia a tots els secans, tot augmentant l'interès econòmic, social i territorial del canal. Aquest nou punt de vista porta, per altra part, a replantejar-se la mateixa vessant agrícola del projecte:

- Ateses les modernes tecnologies de transport, l'aigua del canal Segarra-Garrigues (com en el futur la de la resta de canals) no pot ser apropiada per un determinat territori (unes determinades 70.000 ha amb dret a reg), sinó que ha de servir per al desenvolupament de tota la plana que avui gravita sobre la conca de l'Ebre.
- Ateses les dinàmiques estructurals de l'agricultura, el caràcter físic de l'àrea i el preu del m³, el nou territori regat no serà ja un continu productiu, sinó un mosaic de conreus intensius i extensius, regadiu i secà, guarets i extensions de vegetació més o menys natural.

D'acord amb aquesta perspectiva més general i territorial, l'aigua no solament representa una oportunitat de millora productiva agrícola, industrial i en els serveis, sinó que hauria de formar part d'una operació territorial que contempli tots els components del cicle de l'aigua i tots els usos, des dels lúdics, formatius i ecològics, fins als productius. En una societat que, malgrat l'es-

tancament o la recessió demogràfica d'èpoques passades, no té problemes de pobresa, ni d'atur i que té cobertes les necessitats bàsiques, l'aigua ha de ser contemplada en el seu paper just de contribució al millorament de tota la societat i com a element important per a la fixació de població. No pot ser que amb el rerefons de la poca rendibilitat econòmica i social del projecte plantejat s'acabin realitzant unes obres que escatimen costos per tot arreu i que no fan sinó contribuir a la degradació del territori.

- Els pobles i territoris de secà presenten uns valors patrimonials que els confereixen una personalitat específica, que contribueixen al benestar de la població i que representen un recurs potencial de gran interès econòmic per al desenvolupament del turisme i altres activitats en el medi rural. La transformació en regadiu seria de ben poc interès si contribuís a malmetre'ls.
- En relació amb el fet anterior les infraestructures del regadiu han de situar-se correctament en el territori, tot evitant el seu impacte, i tenint cura de la pròpia imatge estètica i la seva aportació com a nou recurs cultural.
- Sense alterar possiblement el caràcter i/o paisatge de secà de bona part del territori, l'aigua pot servir també per al desenvolupament de parcs i usos lúdics públics que facin més agradable la vida local.
- També, per què no, l'aigua pot servir per nous usos lúdics privats com centres esportius, hípiques, camps de golfs... en els quals caldrà buscar la màxima eficiència i la reutilització d'aigües sobrants.
- Es poden aprofitar, també, les oportunitat de determinades infraestructures com els embassaments per al desenvolupament de noves ofertes lúdiques, formatives o altres.

Per a què el canal s'obri al territori i a tota la societat cal, naturalment que els mitjans institucionals acompanyin.

- La perspectiva agrarista s'ha començat a trencar; però la tutela exclusiva del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca no afavoreix un nou enfocament. És per això que es fa necessària la implicació dels Departaments de Política Territorial i Obres Públiques, el de Medi Ambient o el mateix Departament d'Economia en els àmbits que els són propis. El Canal Segarra-Garrigues pot ser una acció de Govern a favor del territori i difícilment tindrà prou sentit si no és així.
- En relació o en paral·lel a la Comunitat General d'Usuaris, amb la forma institucional que semblés més avinent, seria de gran interès un organisme que estimuli totes les accions de desenvolupament a l'entorn de l'aigua, tant les d'interès agrícola com la resta, i convindria la implicació directa dels empresaris i la societat civil locals en aquest projecte.

Quadre 8

Propostes per a posar l'aigua al servei del desenvolupament local i territorial

Objectius	Línies d'actuació	Resultats complementaris
Obrir l'aigua a la resta de sectors socioeconòmics	Preveure les necessitats dels consums domèstics, industrials i de serveis. Afavorir dinàmiques industrials i de serveis específiques relacionades amb el consum d'aigua.	Aconseguir la implicació real del territori en el projecte. Treure el pes del finançament del projecte dels propietaris-pagesos. Passar de l'òptica de propietaris-pagesos a la de propietaris gestors de territori.
Posar l'aigua al servei de la revitalització dels territoris de secà	Preveure la satisfacció de la demanda d'aigua en el conjunt de la conca del Sió, Ondara, Corb i Femosa (conca natural del Segre), tant per usos de regadiu com altres.	Aprofitar tot el potencial territorial dins d'una lògica de racionalitat mediambiental i econòmica.
Preservar els valors patrimonials (ambientals, culturals) del territori	Preservar els bancals i construccions de pedra seca. Mantenir espais naturals, erms, fites paisatgístiques, corredors,... a través de la Concentració Parcel·lària). Evitar la banalització del territori amb les CP (traces, camins,...). Supeditar la delimitació estricta de les ZEPA als plans de gestió de la fauna estèpica. Aplicar les tècniques del planejament urbanístic a les CP (equidistribució de càrregues i drets).	Preservar la qualitat de vida de la població local Mantenir l'atractiu agroturístic dels territoris de secà. Assegurar l'atractiu residencial dels territoris de secà (2a i 1a residència).
Preservar el cicle de l'aigua	Disposició de sistemes de reducció de la contaminació per nitrats i fosfats (basses depuradores, desguassos a cel obert). Integració mediambiental dels embassaments i les infraestructures de l'aigua.	Creació de noves zones humides d'interès per al manteniment de la fauna aquàtica i la diversitat biològica.

Font: elaboració pròpia.

Regadiu per a què? Una oferta d'aigua flexible per a un territori mosaic

El canal Segarra-Garrigues ha obert històricament l'expectativa d'una transformació en regadiu que ofereix unes possibilitats similars a les dels regadius de l'Urgell veïns; no en va es tracta del Canal d'Urgell Superior històric. Pel que fa a la superfície de regadiu de suport, els regadius actuals del sud de les Garrigues i del Segrià demostren una gran eficiència de l'aigua consumida en el conreu de l'olivera o, fins i tot, l'ametller. Però pel que fa a la superfície de regadiu de transformació, la que aspira a tenir els mateixos conreus de l'Urgell, els interrogants són notoris:¹⁴

- La dotació d'aigua disponible per hectàrea, uns 5.500 m³/ha efectius a peu de parcel·la del canal Segarra-Garrigues davant els 8.500m³/ha del canal d'Urgell, limita l'expansió dels conreus d'estiu.
- Els cost del metre cúbic d'aigua, uns 0,12€ davant els 0,01€ del canal d'Urgell, comprometen la rendibilitat econòmica dels conreus extensius de regadiu.
- El canal Segarra-Garrigues arriba per altra part en un moment de crisi estructural de l'alternativa intensiva més interessant per al regadiu, la fruita dolça, la qual està afectant particularment la producció de la zona dels regadius de l'Urgell.

En primer lloc els regadius del Segarra-Garrigues no podran arribar, almenys mentre no es produeixin canvis tecnològics molt importants, al nivell de conreus intensius d'estiu de l'actual Urgell a causa de la limitació real de la dotació d'aigua per hectàrea, una limitació teòrica agreujada per les limitacions en la dotació d'aigua abans apuntades.

- La dotació de 6500 m³/ha del marge dret del canal Segarra-Garrigues és una dotació teòrica a la sortida de Rialb, que amb un nivell d'eficiència ja força satisfactori i habitual com pot ser un 80% es tradueix en una dotació real a peu de finca inferior (el projecte de regadiu parteix d'una eficiència d'un 90%, sense precedents en grans regs).

14. Les anàlisis de la rendibilitat de la transformació agrària que inclou el projecte de la transformació en regadiu (Proser, Imacs, 2002) resulten molt deficients i, com a molt, s'hi pot destacar l'estudi de mercats que es remet a l'estudi anterior d'Imacs, *Estudi de prefactibilitat del regadiu Algerri-Balaguer i estudi de factibilitat del regadiu Segarra-Garrigues*, Regsa, 1994. Un estudi anterior (Àngel Rodríguez, *Anàlisi de mercat i productes a les zones regables d'Algerri-Balaguer i Segarra-Garrigues*, Regs de Catalunya, 1993) analitza més en detall la transformació en regadiu de les tipologies d'explotacions agràries comunes a la zona; en la situació del moment i amb uns preus de l'aigua inferiors als que avui es manegen es presenta una taxa interna de rendiment, TIR, negativa per als conreus herbacis de reg i positius per a la fructicultura i en especial les oliveres. Aquest darrer estudi posa de relleu la gran sensibilitat de la taxa interna de rendiment, TIR, i el valors actualitzat net, VAN, al preu del metre cúbic consumit.

- Fins i tot calculant una dotació optimista de 5500 m³/ha a peu de finca i tenint en compte un ús eficient de l'aigua resulta inviable una opció generalitzada pels conreus intensius d'estiu com el panís, l'alfals o, fins i tot, la poma i la pera, i cal moure's en un escenari de repartiment d'un recurs d'aigua escàs com el que es dona en l'àrea del canal de Catalunya i Aragó.

A banda d'una dotació d'aigua en una quantitat i una seguretat de subministrament reduïts, es planteja un altre factor limitant encara major i és la repercussió dels costos corrents de l'aigua sobre els marges dels conreus. Amb un cost ja esmentat de 0,12€/m³ es fa pràcticament impossible encarar el conreu d'herbacis d'estiu, sigui panís, sigui alfals, siguin els hipotètics conreus bioenergètics, la viabilitat dels quals en condicions normals ja només és factible via subvenció.

Pel que fa al tercer aspecte, l'evolució negativa dels mercats, naturalment, és impossible preveure l'evolució de la rendibilitat del sector agrícola en l'horitzó de 20 i més anys que es mou la transformació en regadiu. Però no sembla que la tendència que s'arrossega d'uns 50 anys ençà hagi de canviar, de manera que cal pensar en una perspectiva general de marges per hectàrea decreixents, amb o sense les subvencions de la Política Agrícola Comunitària. I pel que fa a les alternatives de producció en els nous regadius es plantegen alguns interrogants complementaris:

- En el cas de l'alfals, un cultiu particularment adaptat a les condicions agroecològiques del territori, l'opció per aquest conreu es complica pels plantejaments de la nova PAC, que estableixen la superfície amb drets de subvenció i fan que les hipotètiques hectàrees que es podrien sembrar en els nous regadius hagin de treure's d'altres zones actualment productores.
- Tret de la part més al sud de la zona regable pel canal Segarra-Garrigues, on les condicions agroambientals i les estructures productives i comercials permeten pensar en un conreu de fruita (nectarina i préssec), la major part del territori regable no disposa d'alternatives de producció hortofructícoles gens clares. L'opció de producció d'una poma de qualitat que semblava possible a l'àrea situada al nord de Tàrraga tampoc no es troba refrenada per les condicions de fred de la zona.

La sortida fàcil dels nous regadius del canal Segarra-Garrigues és la dels cultius extensius propis d'una zona temperada que s'imposa en l'estratègia general dels regadius de la vall de l'Ebre. La rendibilitat econòmica d'aquesta opció no justifica, però, ni de bon tros l'enorme inversió en regadiu, ni l'assumpció de l'impacte ambiental tan negatiu que deriva d'aquesta. No és aquesta tampoc, com s'acaba d'assenyalar, l'opció que més s'adequa a les condicions hidràuliques del projecte Segarra-Garrigues. Com a mínim tocaria de fer l'esforç de promoció de conreus intensius d'horta que acompanya un altre gran projecte que s'està duent a terme a la vall de l'Ebre, el canal de Navarra. Però la vessant

agrària del projecte Segarra-Garrigues requereix d'una adaptació més singular i té alhora unes expectatives prou interessants.¹⁵

Quadre 9

Quotes de la inversió anual per ha, en cas de finançament a 25 anys a un 3,5 % d'interès i pagament trimestral d'interessos

Concepte	Tarifa/cànon (preus 2004)
Reg de Transformació	
Tarifa anual d'amortització de les obres de transformació	380,36
Consum d'aigua (6.500 m ³ /ha /any x 0,12 €/m ³)	780,00
Total pagament anual d'una ha de reg de Transformació	1.160,36 €/ha
Reg de Suport	
Tarifa anual d'amortització de les obres de suport	285,57
Consum d'aigua (1.500 m ³ /ha /any x 0,12 €/m ³)	180,00
Total pagament anual d'una ha de reg de Suport	465,57 €/ha

Font: elaboració pròpia a partir de Proser SA, Imacs SL, *Proyecto del regadío y de la concentración parcelaria del Segarra-Garrigues*, maig 2002, DARP-Regsa. Els regants encara no s'han trobat amb aquests números, que faran desistir més d'un. En qualsevol cas, la viabilitat econòmica de la transformació en regadiu es veu encara molt més condicionada pel preu del m³ cúbic d'aigua que no per la mateixa inversió inicial.

Quadre 10

Valoració de l'interès econòmic, social i ambiental de les alternatives de conreu en regadiu

	Cereal		Fruita	Verdura	Fruits	Olivera	Vinya	Conreu
	Farratge	dolça	dolça		secs			forestal
<i>Expectatives de la demanda</i>								
Creixement consum interior	2	2	3	3	3	2	2	3
Creixement consum exterior	3	3	3	3	3	4	2	3
Aparició de nous segments	2	2	4	4	4	3	3	3
<i>Política agrària</i>								
Evolució del proteccionisme	2	1	3	4	4	1	2	4
Evolució de restriccions productives	3	3	3	5	3	4	2	5
Expectatives de mercat	12	11	16	19	17	14	11	18

(continua)

15. Més enllà de la reflexió sobre els possibles conreus a produir a la zona regable, que sempre es veu condicionada per imponderables futurs que fan que aquest sigui un exercici relativament gratuït i fútil, els referents agroambientals abans exposats marquen unes pautes més sòlides. En aquest context la producció de blat de moro s'adapta bé al territori i a les necessitats del complex agroindustrial carni, que és el sector agrari principal de la regió; però no té cap justificació en un sector que es proveeix en el mercat mundial de matèries primeres del pinso i que no té una relació directa amb l'agricultura local. Front als arguments cerealistes dels plans de regadiu de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre, que han de suposar uns greuges ambientals bastant superiors als del Transvasament de l'Ebre derogat, convé com a mínim plantejar-se les opcions agroindustrials hortícoles del Canal de Navarra (Riegos de Navarra, 2004).

<i>(continuació)</i>	Fruita		Fruits			Conreu		
	Cereal	Farratge	dolça	Verdura	secs	Olivera	Vinya	forestal
<i>Rendes de situació</i>								
Situació geoestratègica	3	3	2	3	4	4	4	2
Costos productius inferiors	2	2	3	3	3	3	3	2
Volum productiu de la zona	3	3	4	1	3	3	2	1
<i>Qualitat i diferenciació</i>								
Producció de qualitat	2	3	3	2	4	4	4	2
Comercialització de la qualitat	2	3	2	2	2	2	4	2
Delimitació geogràfica	3	4	4	3	3	4	3	2
<i>Organització comercial</i>								
Concertació mercat d'origen	3	4	2	2	4	2	2	3
Implantació agroindustrial	4	4	3	1	3	3	3	2
Presència exportadora	2	3	3	2	3	4	3	1
Avantatges comercials en origen	24	29	26	19	29	29	28	17
<i>Adaptació agronòmica</i>								
Adaptació a les condicions locals	3	4	4	2	3	4	3	2
Resistència als riscos naturals	4	4	2	3	2	1	4	4
Baix consum d'aigua	2	2	2	2	4	4	4	2
<i>Adaptació de les estructures agràries locals</i>								
Superfície per explotació	2	2	3	4	2	2	2	1
Formació tècnico-econòmica	3	3	3	2	3	3	3	2
Parcel·lació-infraestructures	2	2	3	4	3	3	3	2
Renovació aparell productiu	3	3	3	2	2	2	3	3
Disponibilitat mà d'obra	4	4	2	2	2	2	2	4
Adaptació a les estructures locals	23	24	22	21	21	21	24	20
<i>Limitacions econòmiques del conreu</i>								
Inversions en immobilitzat	4	4	2	3	2	2	2	1
Termini de recuperació	4	4	2	4	2	2	2	1
Inversions en maquinària	2	2	2	4	4	4	3	5
Inversió en circulat	4	4	2	2	3	4	3	5
<i>Rendes obtingudes</i>								
Rendes per unitat de superfície	2	2	4	5	3	3	3	1
Rendes per mà d'obra	4	4	4	4	2	2	2	2
Rendes / capital circulat	2	2	2	2	4	4	3	3
Valoració de costos i resultats	22	22	18	24	20	21	18	18
<i>Desenvolupament local</i>								
Consolidació població agrària	1	2	4	4	3	4	3	1
Augment de la renda agrària	2	3	4	4	3	4	3	1
Desenvolupament altres sectors	2	3	4	4	3	4	3	2
<i>Adaptació mediambiental</i>								
Absència d'impacte ambiental	2	3	2	2	4	4	3	4
Compatibilitat ecosistemes naturals	2	3	2	2	4	4	4	4
Contribució al desenvolupament local	9	14	16	16	17	20	16	12
Valoració global	90	100	98	99	104	105	97	85

Font: elaboració pròpia. Valoració d'1 a 4, de menor a major interès. El quadre que mereixeria una extensa explicació posa de relleu la gran diversitat d'aspectes que incideixen en la valoració d'una alternativa de cultius. Els subtotals i totals representen també una primera aproximació sense afany conclouent.

Tot plegat, mentre la part del regadiu de suport no presenta cap dubte quant a la seva viabilitat econòmica, la part del regadiu de transformació que constitueix el justificatiu històric del canal ha d'acarar unes situacions que requereixen canvis significatius en la concepció del regadiu, tal com es detalla en el quadre 9 adjunt:

- En la mesura que un preu de l'aigua elevat condiciona la rendabilitat del cultiu, és previsible que els operadors es decantin cap als usos més eficients, que no volen dir els de més consum; això quan no es doni el cas que els propietaris renunciïn al regadiu, fet que també pot ser molt freqüent.
- El resultat final d'un territori mosaïc amb una varietat de produccions i usos molt més variada que la dels regadius històrics actuals, no solament esdevé la sortida lògica a les condicions del projecte dels mercats agraris, sinó que resulta també la més oportuna des d'un punt de vista de preservació del medi ambient i del patrimoni cultural dels secans actuals.

En aquestes circumstàncies i tenint en compte que les noves tecnologies permeten portar el reg a les oliveres de la Granadella i el seu entorn amb aigües del riu Ebre, salvant un desnivell de prop de 500 metres, no té massa sentit deixar sense possibilitats de regar els secans contigus al canal Segarra-Garrigues situats al sud de les Garrigues, ni els que es troben més enllà a l'Urgell i la mateixa Segarra, els quals se situen, com a molt, uns 200 metres per damunt la cota del canal. Per això es pot plantejar una reformulació del projecte de regadiu sobre la base d'uns punts a destacar:

- De la mateixa manera que l'aprofitament de les reserves de Rialb contempla l'aportació d'aigua de boca al conjunt de poblacions de la plana situada dins la conca de l'Ebre, cal contemplar també les possibilitats que ofereix l'aigua del canal Segarra-Garrigues per al regadiu d'aquestes àrees. No és sinó la conseqüència lògica d'obrir l'aigua al desenvolupament del conjunt del territori abans exposada.
- La força dels fets farà, segurament, possible (i al mateix temps justifica) aquesta extensió territorial sense necessitat de gaires canvis en el plantejament actual del regadiu perquè és previsible que moltes propietats no aprofitin l'aigua i l'extensió regada final pugui acabar sent la mateixa, però més repartida pel territori. En qualsevol cas i com a simple reconeixement de drets teòrics d'aigua es pot establir una mitjana de 3.500 m³/ha per al conjunt del territori regable. Aquest dret només seria de fet operatiu si se superés aquest llindar de demanda per al conjunt de la zona regable, sinó es compensaria entre comunitats de regants i entre propietaris d'aquestes.
- Tot i que els recursos hídrics siguin escassos, no es pot tancar la possibilitat d'aprofitaments que signifiquen un consum intensiu d'aigua, de fins a 10.000 m³/ha, en la mesura que aquests facin front als costos correspo-

nents i tot tenint en compte que siguin les mateixes explotacions les que dins del sostre màxim de 3.500 m³/ha esmentat el distribueixin, segons el seu propi criteri i necessitats, entre produccions més o menys consumidores d'aigua.

- Ni que l'assignació del recurs vingui donada de fet pel preu de l'aigua, cal, naturalment, preveure una dotació per al disseny de les infraestructures de regadiu, que hauria de permetre assolir els 6.500 m³/ha a peu de finca al marge dret del canal, tal com figura en el projecte actual, i els 3.500 m³/ha al marge esquerre.
- Malgrat siguin determinades àrees del canal les que permetin obtenir la màxima rendibilitat de l'aigua consumida, cal vetllar per a què no es produeixi un acaparament del recurs i aquest serveixi per al desenvolupament general del territori, a través de possibles bonificacions sobre preus de l'aigua, el volum consumit i d'opcions per d'altres usos.
- En funció dels contrastos del potencial agroecològic de les àrees a irrigar, molt probablement sigui difícil en algunes d'elles (particularment les situades al nord de Tàrraga) trobar alternatives de conreu en regadiu prou rendibles i, en aquest sentit, cal reforçar altres possibles usos de l'aigua i mesures de reequilibri en aquestes àrees.

En la mesura que les condicions agroambientals i del plànol parcel·lari de les terres a irrigar pel canal Segarra-Garrigues representen una oportunitat d'expansió i nova riquesa per a les explotacions agràries situades en els actuals regadius de Ponent (del canal d'Urgell o dels regadius històrics del Baix Segre), cal preveure que a mig o llarg termini es faci un ús territorialment indistint dels drets lligats a la superfície o de la capacitat d'irrigació. Aquesta evolució justifica i reforça el model de regulació i gestió del recurs proposat, al qual caldrà anar afegint elements de gestió per a constituir un autèntic mercat de l'aigua que en principi abastaria tot el marge esquerre del riu Segre.

- A banda de tenir en compte els costos generals del sistema i d'introduir variacions com els costos energètics, el preu de l'aigua que paguin els consumidors usuaris s'haurà de modular anualment d'acord amb el volum consumit, total i/o per unitat de superfície, tot seguint les directives generals en matèria d'aigües.
- En la mesura que es tracta d'administrar un recurs escàs que té unes variacions anuals importants, cal pensar en un règim de preferències que assegurï els rendiments mínims i la viabilitat futura dels conreus i primí aquells conreus que fan un consum més eficient de l'aigua. En aquest sentit, els regadius actuals ofereixen ja una experiència de gestió.
- Cal anar actuant en previsió d'aquestes circumstàncies tot disposant les institucions i capacitats de gestió que siguin necessàries a partir d'un organisme com la Comunitat General d'Usuaris que assegurï la participació dels afectats.

Ateses les limitacions d'aigua disponible, el preu elevat de l'aigua, el valor patrimonial del territori a irrigar i atès l'objectiu econòmic i social del projecte, seria un error estratègic de primera magnitud xifrar el futur de l'àrea regable en els conreus extensius de regadiu i no encarar des d'ara la vessant agrícola del projecte cap a un escenari més obert, on haurien de tenir un interès especial l'hortofructicultura i altres produccions d'alt valor afegit que aprofitin bé tot el potencial agroambiental del territori.

Quadre 11 Adaptar-se a les necessitats de la pagesia dels nous temps

Objectius	Línies d'actuació	Resultats complementaris
Aprofitar el potencial d'irrigació de tot el territori.	Eliminar les diferències de dotacions entre regadiu de transformació i regadiu de suport (com a molt, mantenir diferències degudes als costos de la pressió). Preveure una dotació mitjana general de 3.500 m ³ /ha (que no pressuposa drets sobre aigua).	Adaptar-se a una demanda d'aigua de reg condicionada pel preu de l'aigua i la rendibilitat agrària (els drets ja no serveixen). Disminuir la pressió ambiental deguda a la transformació i fer viables les ZEPA per a aus estèpiques.
Aposta per conreus que permeten un alt valor afegit amb l'augment de la dotació d'aigua. (agricultura mediterrània i la rendibilitat del m ³)	Aposta per consolidar les produccions mediterrànies característiques de la zona (olivera, ametlla i fruits secs, vinya). Desenvolupament de l'hortofructicultura en les dues vessants agroindustrial i de produccions diferenciades i de qualitat.	Estalvi en els consums agrícoles d'aigua. Afavorir un territori agrícola en mosaic, que preservi els valors mediambientals i paisatgístics (estalvis reals en benefici de la producció integrada i ecològica). Encaixar la modernització de l'Urgell amb els nous regadius del Segarra-Garrigues.

Font: elaboració pròpia.

Regadiu per a qui? Factories agràries o explotacions familiars

L'aportació d'aigua als secans representa una oportunitat evident d'augment de la producció agrícola de tot el territori, fet que ha de repercutir directament en les indústries agràries que transformen i comercialitzen les produccions i indirectament en els serveis a l'agricultura i els diversos sectors econòmics locals. Ara bé, si el gran volum d'inversió pública que representa el canal i la transformació en regadiu s'ha de justificar pel desenvolupament de les explotacions agràries i la fixació de la població i l'activitat agrària en el territori el balanç pot ser decebedor, perquè la situació de les estructures agràries està canviant radicalment de fa uns anys (I. Aldomà, 2004).

- L'augment de producció no ha de significar necessàriament un augment de l'ocupació en el sector agrari, perquè en el procés de rendes decreixents i guanys de productivitat que es viu des dels anys 1950 desapareix el lligam entre les dos variables.
- La posada en regadiu beneficia propietaris, que poden coincidir o no amb explotacions agràries, de manera que les mesures de política d'estructures, que no han estat fins ara previstes, esdevenen molt importants si es vol afavorir l'activitat econòmica, perquè aquesta rau en les explotacions i no en els beneficis dels propietaris.
- En la mesura que s'hagin d'encarar inversions inicials més elevades (pels costos generals i pels costos de transformació de la pròpia finca), més elevat és l'efecte d'expulsió del sector de les explotacions agràries actualment existents amb més problemes de viabilitat, de manera que és previsible que continuï la disminució del nombre d'explotacions.
- Al costat d'explotacions beneficiàries que ja reguen i es localitzen en nuclis dels regadius històrics, el canal ha de beneficiar explotacions que només coneixen els conreus de secà i que són les que tindran les majors dificultats d'adaptació, com no sigui intervinguin estratègies d'adaptació i mesures de suport importants.

El regadiu no ha de canviar, sinó accentuar, la tendència a la constitució d'explotacions agràries més grans i basades en el treball assalariat i, caldria imaginar també, una bona connexió amb les activitats de transformació i comercialització dels productes. Aquest pot ser un canvi interessant en el sentit de la *modernització* del sector agrari que toca als temps actuals; però l'agricultura

Quadre 12

Variables agràries de l'àrea coberta pel canal Segarra-Garrigues segons grau d'incidència municipal del reg

	Total de municipis	Total explotacions agràries	Explotacions grans (>19.200€ MBT)*	Mitjana d'hectàrees de conreu per explotació	% explotacions ramaderes
Municipis que ja reguen part del terme	14	3.329	1.230	15,1	18,4
Passaran de secà a reg de transformació	25	2.531	901	24,3	21,1
Passaran de secà a reg de suport	14	1.394	284	16,6	13,3
Municipis amb poca incidència	14	2.546	1.069	13,9	21,8
Municipis de Lleida no afectats	82	9.028	4.010	18,0	26,9
Total comarques de Lleida	149	18.828	7.494	17,7	22,9

Font: cens agrari de 1999.

* Explotacions que tenen un marge brut estàndard total superior a 16 Unitats de Dimensió Econòmica, 19.200€.

familiar de l'àrea no en surt gaire ben parada. Sense dinàmiques associatives en l'àmbit de la transformació i comercialització, sense un mínim d'instrument de control del mercat de la terra, sense un incís en produccions de més valor afegit, poc té a jugar l'explotació familiar i poca serà la incidència social del projecte. El quadre 13 planteja un univers esquemàtic de mesures d'acompanyament de la transformació agrària perquè el canal no sigui únicament un projecte hidràulic, sinó també un projecte de transformació agrària.

Quadre 13

Adaptar-se a les necessitats de la pagesia dels nous temps

Objectius	Línies d'actuació	Resultats complementaris
Manteniment de l'explotació agrària familiar(actuacions estructurals, banc de terres).	Instruments d'intervenció en el mercat de terres per facilitar l'accés dels pagesos (tipus banc de terres). Representació i gestió transparent en organismes de promoció. Estímul de projectes cooperatius i associatius exemplars.	Consolidar la població resident en els nuclis petits. Major presència humana i capacitats de gestió dels territoris agraris.
Assegurar el dinamisme agrari de la zona (base forçosament agroindustrial).	Creació o implicació d'institucions mixtes (administració, Universitat, empreses) de recerca, experimentació i difusió d'innovacions. Imbricació del projecte amb les institucions de promoció econòmica local.	Assegura l'expansió de l'agroindústria local i atreure nous agents industrials. Reforçar les dinàmiques urbanes locals.

Font: elaboració pròpia.

Annex 1. Text del Manifest de Vallbona

Des de l'entrada en funcionament del canal d'Urgell l'any 1865, les terres i poblacions de secà que en quedaren al marge han vist amb impotència com els veïns del regadiu prosperaven i ells s'empobrien i havien d'emigrar. Al cap d'un segle i mig, el projecte de canal Segarra-Garrigues suscita en els secans l'esperança de pal·liar aquest greuge històric. Però, evidentment, avui dia l'economia i la societat no són el que eren en el passat; els regadius urgellencs ja no són terra de promissió i els secans s'han adaptat a les pròpies capacitats. Per tot plegat, cal un enfocament nou i d'acord amb el temps.

- **La transformació en regadiu de noves terres cal que sigui contemplada en el marc del desenvolupament general dels pobles de secà i orientada a la població que hi resideix.** En aquest sentit, les vinyes, oliveres, ametllers, bancals, turons, ocells, parets i obres de pedra seca, cooperatives i altres integrants dels secans constitueixen no solament un patrimoni històric, sinó una base de riquesa actual i futura que la transformació ha de respectar i potenciar. Les condicions físiques, patrimonis i paisatges dels territoris afectats pel canal han de ser contemplats en la seva diversitat i en cap cas la transformació s'ha de contemplar com un canvi unidireccional cap a un territori pla, únic i de cultius intensius, ni tampoc ser el cavall de Troia de grans explotacions industrials.
- En un context de dotacions d'aigua escasses, **ha de ser primat el consum reduït i eficient de l'aigua**, de la mateixa manera que s'han d'aprofitar tots els potencials que obre la disponibilitat d'aigua, més enllà de l'agricultura i dels cultius típics del regadiu. En un territori afeblit per l'emigració i l'aïllament, la transformació en regadiu no pot passar per damunt de la població que encara hi viu i treballa. El canal i les accions de transformació que l'acompanyen han d'aportar nova vida al territori en accions innovadores que aprofiten els potencials de l'aigua, tot assumint els valors d'un territori i una cultura mil·lenaris.
- El regadiu **ha de repercutir, d'una manera o altra, en el conjunt d'activitats i habitants del territori** i, en conseqüència, el seu finançament no pot recaure únicament sobre les espatlles de la pagesia i ha de ser assumit per l'administració com l'operació de desenvolupament general d'un territori deprimat que representa.
- En un moment en què l'agricultura afronta la incertesa dels nous mercats europeus i mundials, cal que el canal Segarra-Garrigues sigui **l'eina que permeti assumir aquests nous reptes d'una manera innovadora**: que generi il·lusió a les nostres terres, que generi prosperitat, no només econòmica, sinó social i cultural, amb un gran respecte medi ambiental, capaç d'incloure la nostra realitat agrària, marcadament mediterrània, dins dels nous models agraris que es perfilen.

Per tant:

Vistes les expectatives històriques generades a l'entorn del canal Segarra-Garrigues, vistos els canvis en l'agricultura i la societat ponentines i vistes les dificultats actuals del mateix projecte de canal, els sotasignants sotmetem a la consideració de la societat i de les administracions implicades els següents aspectes:

1. Consideració del Segarra-Garrigues com una eina d'ordenació territorial

- El conjunt de les actuacions relacionades amb el Segarra-Garrigues no es poden considerar com una mera transformació en regadiu de l'àmbit geogràfic que ocupa, sinó com una eina imprescindible per efectuar una veritable política d'ordenació territorial de les zones de secà de les terres de ponent.
- És necessari contemplar el canal i les obres complementàries de transformació en regadiu com un element que ha de contribuir al desenvolupament de l'activitat econòmica de la zona afectada, de forma que es desenvolupi una zona econòmicament equilibrada de característiques similars a les comarques veïnes.
- Cal efectuar una estratègia de fixació i assentament de la població resident davant el risc imminent de despoblament generalitzat de les zones rurals.

2. Necessitat de dissenyar i considerar una nova estructura de l'organització agrària

- És necessària la constitució d'un fons de terres que faciliti l'accés dels joves a l'agricultura i permeti dimensionar les explotacions de forma competitiva i altament professionalitzada. D'aquesta manera es facilitaria el relleu generacional en la pagesia afavorint la consolidació d'explotacions familiars modernes i competitives, i no sols a nivell productiu sinó també de comercialització. A més, en el cas que aquest relleu no fos possible, s'afavoriria la transmissió de la titularitat dels terrenys de forma ordenada, impedit l'especulació amb el preu del terreny.
- Cal evitar la creació i implantació de grans monopolis alimentaris incentivant la reordenació del sector cooperativista mitjançant la seva modernització.
- Cal incorporar l'activitat agrària com una eina de gestió i conservació del territori, i integrar el regadiu al patrimoni agrari, paisatgístic i cultural actualment existent, potenciant els productes de qualitat, i les marques i iniciatives locals existents.

3. Incorporació del projecte de regadiu a la nova cultura de l'aigua

- S'ha de modificar el plantejament productivista del regadiu inicialment previst de forma que aquest no sigui en si mateix un fi sinó una eina per al desenvolupament rural.
- Cal assegurar una gestió moderna i eficaç de l'aigua, disposant sistemes tous de transformació en regadiu que siguin compatibles amb la conservació dels actuals ecosistemes i no s'exclouguin a priori determinades àrees del regadiu.
- Cal incorporar el plantejament general del regadiu del Segarra-Garrigues dins d'una nova estratègia global en els regadius de les planes de Lleida, afavorint l'estalvi de l'aigua i la modernització dels regadius històrics.

4. Consideracions sobre el finançament de l'actuació

- És ineludible la incorporació dels conceptes d'ordenació territorial, d'organització agrària i de nova cultura de l'aigua mencionats en els punts anteriors al finançament de l'actuació. En aquest sentit, el cost de l'actuació no ha de ser suportat exclusivament pel pagès, tot i reconèixer que n'és el principal beneficiat.
- L'evident repercussió del regadiu i dels seus fluxos econòmics en tots els sectors de les comarques de Lleida fan que s'hagi de estudiar d'una forma molt acurada el cost just i equilibrat que es repercutirà al propietari de la finca de forma que faci viable la seva explotació i actuï com a motor de l'activitat econòmica.
- Cal procedir a la urgent revisió de les despeses compromeses per les diferents parts intervinents en totes les infraestructures hidràuliques del Segarra-Garrigues, amb especial atenció a les associades a la xarxa de distribució i a la concentració parcel·lària, adjudicades en la seva totalitat per un import superior a 1.000 milions d'euros, i basades en uns projectes excessivament genèrics i plantejats exclusivament des del punt de vista productivista del conjunt de l'actuació, aspecte molt allunyat de la realitat actual de la pagesia a les terres de ponent.

Malgrat l'exposat anteriorment, cal que les administracions responsables de l'obra realitzin un gest clar de suport al conjunt de l'actuació. Es fa del tot necessari l'inici de les obres del canal en paral·lel a la revisió de la xarxa de distribució i definició de la zona regable de forma que s'ajusti al que demana la societat de les nostres terres.

Per tot això, signem la present declaració a Vallbona de les Monges el 29 de maig del 2004.

Bibliografia

- AGÈNCIA CATALANA DE L'AIGUA (2002). *Estudi de caracterització i prospectiva de les demandes d'aigua a les conques internes de Catalunya i a les Conques Catalanes de l'Ebre. Conques catalanes de l'Ebre*. Barcelona: Agència Catalana de l'Aigua.
- ALDOMÀ, I. (2004). *Evolució de les estructures de la producció agrària a Catalunya: cens agrari 1989-1999*. Barcelona: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.
- ALDOMÀ, I. (2005). "Per un canal Segarra-Garrigues per al segle XXI. A propòsit d'unes jornades i de les noves polítiques de l'aigua". *Revista de Geografia*, núm. 4, pàgs. 105-121.
- ALDOMÀ, I. (2006). *Un canal Segarra-Garrigues per al segle XXI. Ponències presentades a les jornades celebrades entre gener-abril de 2005*. Lleida: Pagès editors.
- ARROJO AGUDO, P., coord. (2001). *El Plan Hidrológico Nacional a debate*. Bilbao: Bakeaz, Fundación Nueva Cultura del Agua.
- ARROJO AGUDO, P., coord. (2004). *El agua en España. Propuestas de futuro*. Madrid: Ediciones del Oriente y del Mediterráneo.
- CASTILLO, J.M., coord. (2004). *El Plan Hidrológico Nacional desde el sur*. Granada: editorial Comares.
- CONFEDERACIÓN HIDROGRÁFICA DEL EBRO (1996). *Plan hidrológico de la cuenca del Ebro*. BOE 16/9/1999.
- CONFEDERACIÓN HIDROGRÁFICA DEL EBRO (2004). *El estado químico de las aguas subterráneas en la cuenca del Ebro*. Saragossa: Confederación Hidrográfica del Ebro.
- DIAZ, Leonardo (2002). *Las políticas hídricas catalanas (1980-2000): los agricultores de Lérida y el gobierno del agua*. Tesis doctoral; Universitat Autònoma de Barcelona.
- ESTEBAN, A.; PRATS, N. (2006). *Alternativas para la gestión del agua en Cataluña. Una visión desde la perspectiva de la nueva cultura del agua*. Bilbao: Bakeaz, Fundación Nueva Cultura del Agua.
- FERNÁNDEZ COMUÑAS, J.; ARROJO AGUDO, P. (2000). *Biscarrués-Mallos de Riglos. Inundación o modernización*. Zaragoza: Egido editorial.
- MIGUÉLEZ MIGUÉLEZ, E. et alii (2003). *Uso y gestión del agua en Aragón*. Zaragoza: Consejo Económico y Social de Aragón.
- RIEGOS DE NAVARRA SA (2004). *I Foro Valdezarbe. Agroindustria y regadíos del Canal de Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra.